

BUTLLETÍ

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES

Núm. 126 OCTUBRE - NOVEMBRE - DESEMBRE 2001

- UNA CAPELLA RURAL DEL SEGLE XIII: SANTA MARGARIDA
- LA RESTAURACIÓ DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC
- PEL ROMÀNIC DE LA LLOMBARDIA

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES

Butlletí núm. 126 OCTUBRE - NOVEMBRE - DESEMBRE DE 2001

Equip

Edició: **AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES**

Baixada de la Seu, 3

Telèfon: 938750455 Fax: 938731606

E-mail: jot_aar@geocities.com

Adreça Internet: <http://www.geocities.com/RainForest/6547>

Coordinació: CARME TORRAS

Redacció: Jaume Capdevila, David Olivares, Jaume Moya, Carme Torras, Francesc Villegas

Composició: IMPREMTA BONAVISTA

Correcció: GABRIEL MORA

Dipòsit legal: B-35519-84

Tiratge: 450 exemplars

Col·labora:

Ajuntament de Manresa

Portada

La Cartoixa de Pàvia (Llombardia / Itàlia)

Editorial

Potser a risc de ser massa tòpic, caldria un cop més parlar del progrés i la seva directa relació amb la nostra tasca divulgativa. L'ús de les noves tecnologies permet l'edició i presentació de les publicacions que, com el Butlletí, podem fer-vos arribar amb una millor presentació i qualitat gràfica. També ha estat aquesta nova manera d'entendre la comunicació escrita i audiovisual que ha permès la ràpida adaptació del nostre projecte social als nous temps, palès això en l'edició de tríptics, llibres, audiovisuals, ...

Aquest us, ja consolidat des de fa uns anys, ens ha permès reduir considerablement els costos que, d'una manera directa o indirecta, repercuteixen en aquelles activitats socials que promovem durant l'any. El Butlletí, per exemple, ha estat una eina importantíssima de divulgació cultural durant els prop de vint i dos anys d'existència, i des de fa 5 anys editat exclusivament amb els propis mitjans de l'Entitat, amb l'ajut de col·laboradors desinteressats, deixant com a tasca forània a càrrec del pressupost de l'associació la impressió i enquadernació dels 450 exemplars trimestrals.

L'elevat cost de la manipulació exterior, fins ara, quedava cobert pel suport constant dels nostres patrocinadors i la col·laboració de l'Ajuntament de Manresa. Enguany, el suport que rebíem en forma de subvenció per part d'una entitat d'estalvi ha estat retirat, i per tant el cost de la impressió del nostre Butlletí recau directament al pressupost general anual.

Mantenint-nos fidels als criteris d'edició i qualitat dels articles de la nostra publicació, la Junta Directiva ha decidit seguir editant els 450 exemplars trimestrals, fent-ne la mateixa difusió que fins ara, mentre esperem poder resoldre un acord de finançament amb un nou patrocinador.

La Junta

Índex

Editorial	215
Articles:	
UNA CAPELLA RURAL DEL SEGLE XIII: SANTA MARGARIDA de Can Servitja (avui can Batlle) - Sant Salvador de Guardiola	216
VISITA AL CASTELL DE SANT MATEU DE BAGES	220
LA RESTAURACIÓ DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC	223
PEL ROMÀNIC DE LA LLOMBARDIA	226
Crònica d'Activitats	230
PREMI EXCURSIONISME 2001 A UN LLIBRE SOBRE JONCADELLA	233
DINAR DEL SOCI I PREMIS CAPITELL I CARREU 2001	234
Notícies	237
Properes activitats	239

UNA CAPELLA RURAL DEL SEGLE XIII: SANTA MARGARIDA *de Can Servitja* (avui can Batlle) SANT SALVADOR DE GUARDIOLA

Jaume Capdevila i Plans

Can Servitja

Aquesta heretat del terme de Guardiola, és on era ubicada la capella de Santa Margarida. Els seus orígens es remunten al segle XIII, tot i que possiblement tingui una antigor més acusada. No en dubtem pas.

De moment només volem apuntar el fet que aquest mas pertanyia a Ramon de Moraria de Cintilis, és a dir, a Ramon Morera del mas Centelles de Rajadell.

El dia 23 de gener de 1317, Berenguer Ceravija, de bona voluntat i amor paternal donà al seu fill Berenguer, per donació irrevocable i gratuïta, el mas Ceravija, que té per Pere de Morera i Pere de Roca, de Manresa. És a dir, que si bé el pare n'era l'hereu, ho era a títol de **remensa**.

La donació ve a tom pel casament de Berenguer, amb una filla de Ramon Morera del mas de Centelles, i aquest fet és de cabdal importància:

"24 de gener de 1317. Raimundus Moraria de Cintilis de termino castri de Rejadello et Periconis Moraria, ei filius, bono amore et gratuita voluntate, damus vobis Bernardo Ceravija de termino castri de Guardiola, Guillermona filiam mei in uxore..."

*... Raimundis de Moraria, **dóminus mansi Ceravija, laudo et redo a tot domini...***" (Pondero i restitueixo el total domini del mas...)

Can Ceravija, passa a domini total als Ceravija, més tard anomenats Servitja, i al segle XVIII el mas es comença a anomenar "**la Casa del Batlle**", fins a l'actualitat.

Capella de SANTA MARGARIDA del mas Servitja

Temps ha que uns veïns de Sant Salvador de Guardiola, sabedors del meu interès per tot allò que fa referència al municipi, m'assabentaren que a un centenar de metres i escaig del seu mas, hi ha un indret conegut sota l'advocació de "*Santa Margarida*", i que els avis els comentaven de l'existència d'una antiga capella i un possible fossar en aquell indret, ja que s'hi trobaren algunes restes humanes, prova d'un antic cementiri, a ben segur, d'àmbit familiar.

Evidentment que m'hi vaig atansar un parell de vegades, o més, a fi d'observar aquell petit turó, sense cap altre interès, degut certament, per manca de cap altra informació, tot i tenint-ho sempre present. Un parell de fotografies, això sí, era obligat.

En la recerca de tot allò que fa referència a Guardiola i Salelles, arribà a les meves mans el testament de Valentí Seravija, hereu del mas "Montgròs" de dit terme, llegant al seu nebot Jaume Seravija, del Mas "Seravija", el següent:

"Item. Deix i llegue a la capella de Santa Margarida que és del hereu del mas Seravija de dit terme de Guardiola, la qual està construïda dins la heretat de dit mas Seravija, sis lliures m.b., per lo que apareixerà al hereu de dit mas Seravija ésser més convenient fer a l'altar de Sant Valentí de dita Capella".

El document porta data de *16 de mars de l'any 1654*, i aixecat pel notari Joan Serra.

Aquesta bona notícia no féu altra cosa que confirmar la informació verbal dels esmentats veïns, que tot sia dit, mai no vaig posar en dubte les seves paraules. El fet és que això m'esperonà a tenir molt en compte Santa Margarida i el mas Servitge (avui can Batlle) en la meua recerca. La sort m'afavorí i em posà a les mans dos nous testaments que em feien recular dos-cents anys la vida de la capella. El primer document anota les últimes voluntats de Constança, muller de Salvador Salt, masia de Guardiola, (avui en estat ruïnós, i documentada al segle XIII), manifestant el següent:

«...dòmina Constance, uxoris Salvatoris Salt, di mansi Salt términi castri Sancti Salvaotirs de Guardiola... Item lego capella Sancta Margarida de Guardiola XII denarios»

Articles

També fa deïxa a "*Sancti Saturnini de Salelles XII denarios.*"

Dins el mateix testament o últimes voluntats, Constança esmenta que deïxa a la "*capella de Sancti Petri de Monistrolí de Rajadell, XII denarios*" La data: 7 de maig de 1453.

AHPM.698. Liber Testamentorum XVII (1436-1455)

Al respecte, i abans de comentar el següent testament, volem fer avinent que desconexem cap capella en aquest indret, a no ser que es tracti d'un altar dedicat a Sant Pere, dins l'antiga parroquial. Caldrà esbrinar-ho.

El segon document fa referència al veí de Vallformosa i hereu del mas Sagristà, en Pere Sagristà, que en arribar-li la seva hora, testà i, entre altres qüestions que no fan al cas, llegà a: "*...item. lego capella Sancta Margarida de Guardiola XII denarios*" i també la mateixa quantitat ofereix a Sant Sadurní de Salelles.

El seu testament porta data de 2 de juliol de 1448.

Continuant la nostra petita història cal fer avinent haver manifestat, en una altra ocasió, ésser la informació que segueix, la darrera que havíem aconseguit, però hem de dir que no serà així, per sort, la darrera.

Seguim reculant en el temps, i la següent informació ens arriba de Salelles. Aquest és un bell indret que caldrà estudiar amb deteniment. Antiga sagrera o «*sacraria*», lloc sagrat a l'entorn de la seva capella, tal vegada aixecada pel prevere Folquer ...

L'hereu d'una de les cases de la sagrera, de nom Bataya, Galini, i actualment Genovés, en Geraldus Galini, davant del notari Pere de Bellsolà, el dia 29 de desembre de l'any 1357, entre altres donacions, llegà a:

"*...Item. dono a l'altar de Sancti Saturnini VI solidos i a l'altar de Sant Salvador de Guardiola XI diners, i a Sancta Margarida et Sancti Petro de sa Serra, de Guardiola, VI diners a cadascuna...*".

De les dues capelles que tractem en el present article i que ja tractàrem en els butlletins dels *Amics de l'Art Romànic del Bages* (vegeu números 119 i 122), m'he vist agradablement sorprès per haver aconseguit la troballa de nova informació que, en ambdós casos, ens ha permès de retrocedir a les darreries del segle XIII.

Articles

El document que fa referència a Santa Margarida, ens fa traslladar a Sant Mateu de Bages. L'hereu del mas Figuera, en Berengari de Figuera en el seu testament escriturat el dia:

"III idus aprilis 1285. Berengaria de Figuera, in eritudine, facio meum testamentum in quo eligo manumissoris, Petrus de Salelles....."

<i>Lego:</i>	<i>Sancti Bartholomeus</i>	<i>XII diners</i>
	<i>Sancti Cristofori (1)</i>	<i>II sous</i>
	<i>Sancta Susana (2)</i>	<i>XII diners</i>
	<i>Sancta Maria Magdalena de Ponte Vilomara</i>	<i>XII diners</i>
	<i>Sancta Margarida de Guardiola</i>	<i>XII diners</i>
	<i>Sancta Margarida de Monte (3)</i>	<i>XII diners</i>

- (1) Capella del mas Figuera
- (2) Afecta al mas Suanya (Vallformosa)
- (3) Es desconeix, però pot tractar-se del Priorat del Mont a Castellfollit del Boix i a un altar suposadament dedicat a dita santa. Calen comprovacions.

Nota: en Figuera deuria tenir els orígens, o un fort lligam familiar, a Sant Salvador de Guardiola.

El coneixement de l'existència de la capella de Santa Margarida del mas Servitja –avui can Batlle– ens ha donat a entreveure, en aquests més de set-cents anys d'antigor, entre altres coses, la vitalitat de la contrada, l'estima de la gent vers una capella rural, petita si volem, però plena de records i sentiments, i vinculada al mas, a la terra i, repetim-ho, als homes i dones del seu entorn.

De l'església de Santa Margarida avui n'ha desaparegut el rastre i ni tan sols en resten els fonaments, o així ho creiem. Les seves venerables pedres serviren per bastir un petit mas proper, el qual, avui, és gairebé una ruïna total.

VISITA AL CASTELL DE SANT MATEU DE BAGES

David Olivares

El Castell de Sant Mateu o de les Planes

El terme de Sant Mateu de Bages està situat a ponent de la comarca, limitant amb el Solsonès. Es tracta d'un territori amb un nucli principal organitzat a l'entorn de l'església parroquial de Sant Mateu, i amb diferents nuclis humans repartits pels seus límits, com són els de Saló, Coaner o Castelltallat, i on també destaca l'indret on es bastí el castell de Sant Mateu o de les Planes. Les ruïnes del castell són ubicades sobre un petit turó cònic d'uns 12 metres de desnivell respecte del seu entorn, arran de la carretera de Callús a Sant Mateu de Bages (P.K. 5,500) i a 533 m s.n.m.

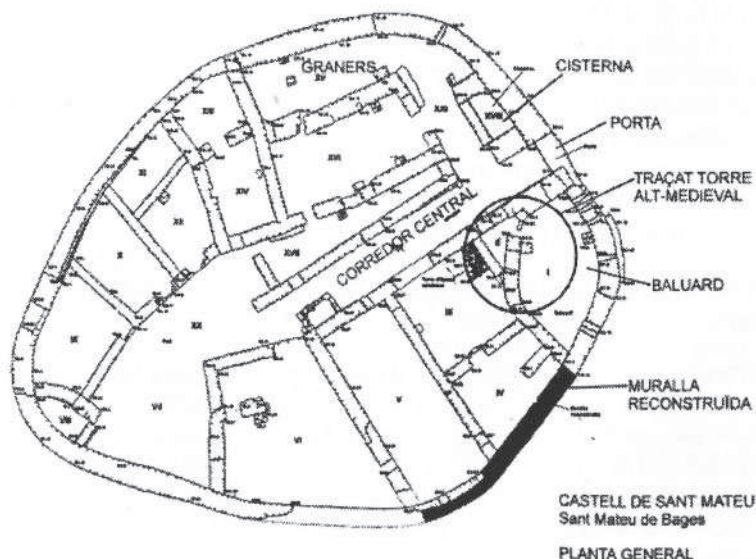
El castell de Sant Mateu resultà molt afectat per l'incendi de l'estiu de 1994. Anteriorment a 1994 sols es podien veure en el cim d'aquest turó alguns murs i altres elements, un 30% dels que podem veure actualment. Aquests elements havien permès dibuixar una primera planta, obra de Francesc Junyent i Alexandre Mazcuñan, que permetia intuir una planta més o menys el·líptica, aspecte que hem pogut confirmar posteriorment de manera totalment precisa. En el cas d'aquest castell, el lloable interès dels mateixos propietaris del castell, la família Planes, fou decisiu per a la recuperació d'aquest edifici.

La primera referència documental de Sant Mateu data de l'any 983, en l'acta de consagració del monestir de Sant Llorenç de Bagà. La primera menció del castell pròpiament dita es fa, però, entre els anys 1018 i 1023, quan el comte Guifré de Cerdanya jura fidelitat a la comtessa Ermessenda de Carcassona per diversos castells, entre ells el de Sant Mateu. El domini eminent corresponia en principi als comtes de Barcelona, encara que els feudataris reals foren, ja des dels seus inicis, els vescomtes de Cardona, i passà a mans dels senyors de Boixadors que apareixen com a senyors en el segle XII. Al peu del castell es tenia notícia d'un agrupament de cases que podria precedir a l'actual poble de Sant Mateu. Posteriorment el domini eminent passà a la família dels Gàver, i durant el segle XVI als Peguera, mentre que els darrers senyors, anteriors a la família Planes, són els Finestracs.

Després de l'incendi de l'agost de 1994, el mal estat de les ruïnes del castell es féu patent, i l'acceleració del procés d'erosió a causa de la desaparició del mantell vegetal posava en perill la conservació de les parts visibles de

l'edifici. S'inicià un procés de recuperació arqueològica i de consolidació del sector sud de la muralla, pràcticament desapareguda. La fórmula escollida per a la recuperació i excavació del castell fou la del camp de treball d'arqueologia, amb participació de grups de joves d'arreu. Al castell de les Planes s'han realitzat, entre els anys 1995-1997, tres campanyes o camps de treball arqueològic finançades bàsicament pels propietaris, amb la col·laboració de la Direcció General de Joventut de la Generalitat de Catalunya.

El castell és un edifici de planta el·líptica, orientada est-oest, i delimitat per una muralla exterior que ocupa la major part del cim del turó. La porta d'entrada s'ubica al cantó est, i dóna accés a un corredor central que distribueix l'espai i el pas cap als diferents àmbits del castell. Aquest castell respon a un tipus d'edifici fortificat usual al nostre país, que evoluciona a partir d'un primer castell més petit, amb una torre i alguns àmbits, cap a un edifici més gran i de major entitat, que esdevé la residència dels seus senyors fins que és abandonat. Per mitjà de les quatre campanyes arqueològiques realitzades entre 1995 i 1999 s'han identificat una vintena d'àmbits, alguns dels quals ja s'han pogut identificar, com per exemple: una cisterna per emmagatzemar aigua, un baluard defensiu, amb espitlleres al cantó sud-est, i uns graners al cantó nord-est. Un dels elements més importants documentat en el castell han estat les restes

d'una torre de planta rodona, un dels elements dels primers moments del castell, i definidor dels seu origen.

La necròpoli del Collet del Cargol

La necròpoli coneguda com el Collet del Cargol s'ubicava en un promontori proper al nucli de Sant Mateu de Bages, a uns 400 metres a llevant de l'església parroquial. El mes d'abril de 1992 es descobrí un conjunt de quatre tombes, tres amb caixa de lloses, i una altra amb fossa simple. L'orientació també era diferent, ja que en aquest cas sí que presentava la clàssica disposició E-W, típica de les sepultures medievals del món cristià.

A diferència del que sol ocórrer en l'excavació i estudi de necròpolis medievals, en aquest cas sí que poguérem comptar amb un element determinant per establir la cronologia del jaciment. En aquest cas es va tractar d'una petita sivella feta de bronze, molt ben conservada, que vam localitzar a l'interior de la tomba 2, la més gran, i que poguérem situar cronològicament entorn el segle VII d.C., en època visigòtica. Així doncs hem de situar les tres tombes de lloses del Collet del Cargol en un context històric entorn el segle VII, i hem de creure que en aquest moment existiria una petita comunitat humana propera al Collet del Cargol, amb més que possibles relacions familiars o clàniques, que hi enterraria els seus difunts, fins a l'establiment del cementiri parroquial de Sant Mateu, localitzat a redós del temple.

Durant la seva excavació es plantejà de conservar les dues tombes més grans, i valorar la seva col·locació en un altre indret proper. Amb l'ajut del propietari del terreny on es descobriren les sepultures, que proporcionà un parell d'ajudants i un tractor, es va desmuntar i traslladar les lloses prop de l'església parroquial de Sant Mateu. Actualment les dues tombes que es traslladaren es troben en un pla situat al costat de migdia de l'església de Sant Mateu, dins el terme municipal de Sant Mateu de Bages, dins un tancat de pedra que envolta el temple per la banda sud. El seu emplaçament queda indicat per una placa de pedra clavada a terra, i ambdues tombes queden encerclades per una cadena de ferro amb pilons cilíndrics de fusta, instal·lats després del trasllat.

Cal destacar el caràcter didàctic d'aquest trasllat, ja que a banda de salvar aquestes dues tombes, la seva instal·lació possibilita la seva visita i observació, podent veure el tipus de tombes que es construïren en època visigòtica. Cal dir també que el lloc on muntàrem les tombes és prou adequat, car a més de situar-se properes a l'església, en el subsòl de l'antiga rectoria es troba una altra necròpoli de tombes de planta antropomorfa, amb la capçalera quadrada i molt ben conservades.

LA RESTAURACIÓ DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

Jaume Moya i Plana

Entenem com a patrimoni arquitectònic el conjunt d'objectes construïts (genèricament "obra arquitectònica, construccions,...") que reuneix unes condicions tals que fan que la societat senti admiració per ells o pels seus autors, que experimenti davant seu sentiments de nostàlgia o que reuneixin unes qualitats tals que els converteixin en símbols d'èpoques passades, records d'esdeveniments o activitats socials.

Aquest Patrimoni Arquitectònic, transmès de generació en generació, sofreix al llarg del temps una degradació de diversos tipus, sigui en els seus elements constructius (materials), en els seus canvis d'usos o funcions (modes i costums) o per l'agressió de la pròpia societat (guerres, ideologies).

És molt freqüent i així es pot observar en la nostra societat, que ens arribin als nostres dies exemplars d'aquest Patrimoni en estat de conservació lamentable i, fins i tot, restes ruïnoses d'edificacions abandonades en un estat tal que dificulta el seu propi procés de comprensió o d'identificació. No cal posar-ne exemples, perquè en la nostra comarca del Bages n'hi ha molts i força coneguts.

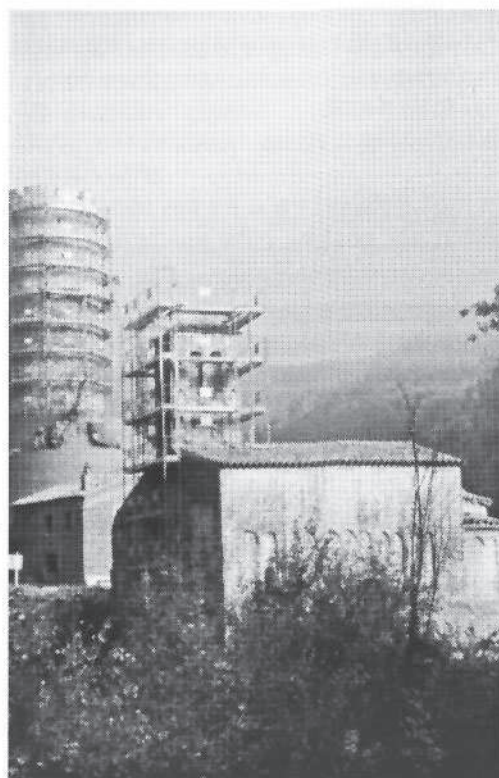
Això fa que la societat en general i, especialment la seva Administració pública, es plantegi la problemàtica qüestió de "conservar" aquell Patrimoni qualificat com a monumental. Aquesta conservació tindrà com a finalitat evitar la pèrdua del monument, mitjançant una sèrie de processos que, en conjunt, es defineixen com a **restauració**.

Com a qualsevol activitat humana, la pràctica de la **restauració de monuments** tindrà diverses lectures i metodologies, però sobretot, provocarà reaccions diferents i a voltes contradictòries en els espectadors del final del procés restaurador.

Articles

Sant Julià de Coaner
Estat de l'obra abans
de la restauració.

Sant Julià de Coaner.
Els treballs de restauració
permeten la consolidació
de la torre, i garanteix la
pervivència del campanar.

Articles

Es ben segur que aquell afeccionat a visitar edificis artístics, recórrer conjunts d'interès històric o arqueològic, experimenta diferents reaccions d'acceptació o rebuig, de plaer o de disgust, al contemplar el resultat de la restauració feta en el monument objecte de la seva contemplació. Aquestes reaccions seran també influenciades (o moderades) per la capacitat crítica del subjecte, el seu nivell de coneixements específics o la seva sensibilitat davant el procés creatiu o de l'obra arquitectònica.

Hi ha, però, una qüestió afegida a la reacció de l'observador que moltes vegades li passa desapercebuda, o és conscientment deixada de banda: **el mètode** o criteris emprats pel restaurador en tot el procés de restauració. És per això que:

- a) No és racional ni tan sols lògic pressuposar que l'actuació restauradora sigui el resultat d'unes decisions preses a tota velocitat davant de l'objecte a restaurar, en funció d'un caprici formal i subjectiu del restaurador.
- b) No pot pensar-se que la restauració s'hagi d'adequar al nostre **pensament preconcebut** i deixi l'edifici restaurat tal com nosaltres, els observadors, ens l'hem imaginat sempre.
- c) No són, finalment, vàlides aquelles "**fórmules universals**" que tenim a vegades en el nostre subconscient i que ens serveixen per diferenciar (o discriminar) allò ben restaurat d'allò mal restaurat.

En conclusió, fóra doncs més profitós i segurament més correcte des del punt de vista d'aquells que estimem l'art i l'arquitectura, fer un esforç de comprensió per a capir el procés seguit pels especialistes. Cal pensar que és un treball pluridisciplinar (fet per diversos experts) en el qual s'estudien les dimensions de l'objecte, tant històriques com arquitectòniques i simbòliques, i que les decisions d'actuació tenen per objectiu principal retornar a la societat la possibilitat de gaudir dels beneficis de tenir ben conservat el nostre Patrimoni monumental.

PEL ROMÀNIC DE LA LLOMBARDIA

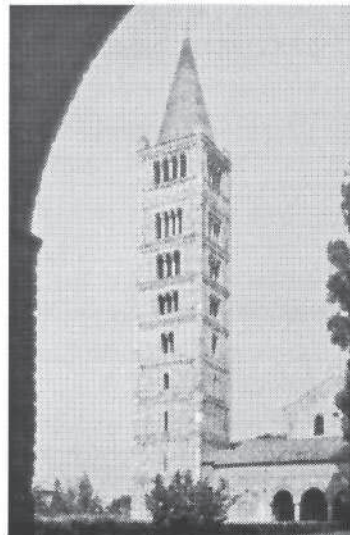
Jaume Moya i Plana

És innegable que l'Arquitectura religiosa de l'Europa de l'Alta Edat Mitjana es troba fortament influïda per l'empremta dels anteriors períodes: carolingi, bizantí, i, per descomptat, de la paleocristiana, o, el que és el mateix, de l'arquitectura romana, i molt especialment per la tipologia dels edificis basilicals.

Però al nord d'Itàlia, al segle X es produeix una important innovació que supera el seu propi patrimoni arquitectònic paleocristià, amb la utilització d'elements constructius com:

- La CRIPTA, que comporta l'elevació del presbiteri i del cor, en relació al nivell de la resta de l'església.
- EL DEAMBULATORI O GIROLA, que apareix en la segona meitat del segle X, especialment en ciutats del nord com Ravenna i Verona. El nous elements de DECORACIÓ MURAL tan característics del primer romànic, que s'estendran al sud de França i a Catalunya, mig segle després.
- L'APARELL dels murs amb peces de petites dimensions (maó o carreus) simplement desbastats.

Pobla de Claramunt

Pomposa Sta. Maria . Venècia

Serien exemples d'aquest primer romànic meridional segons X. Barral i Altet, edificis tan coneguts com Santa Maria de Pomposa a Itàlia, Sant Philibert de Tournus a prop de Lyon (França) i altres de Catalunya tan coneguts, com Sant Martí del Canigó, Santa Maria de Ripoll o Sant Vicenç de Cardona.

Per la importància que aquesta tipologia del romànic assoleix en la nostra pàtria, és important, o almenys escaient, després del nostre viatge d'estiu a la Llombardia, fer-ne un resum de les característiques bàsiques:

- 1) L'APARELL.- Amb carreus més aviat petits, treballats a cops de martell, posats en fileres horitzontals bastant regulars, les quals imiten l'aparell de maó ceràmic ("totxo").
- 2) LES NAUS.- Planta basilical d'una o varies naus, i a vegades amb transsepte.
- 3) LES COBERTES.- Fetes en les naus amb volta de pedra de canó seguit, sense arcs torals i voltes per aresta en les naus laterals.
- 4) LA DECORACIÓ MURAL.- En la primera meitat del segle XI té les següents característiques:

a) Pressindeix quasi totalment de la decoració escultòrica en els murs.

b) Ornamentació «arquitectònica» amb l'aparell mural, especialment per la cara exterior i fet a base d'elements característics com:

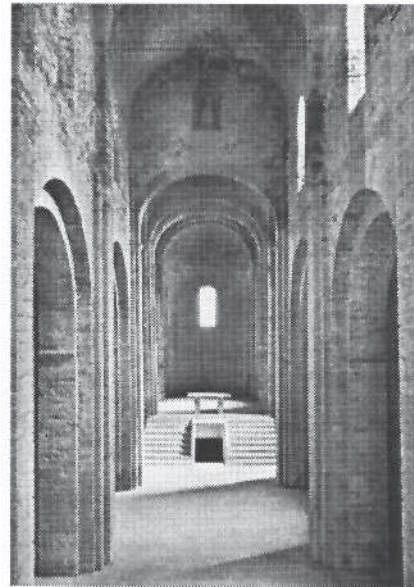
... Frisos d'arquets de poc relleu situats sota els ràfecs de les cobertes, anomenades

ARCUACIONS LLOMBARDES, disposades seguides, o bé agrupades regularment en sèries de dues, tres o més arcuacions, encara que excepcionalment poden ésser d'una sola.

... Faixes verticals, anomenades LESENES, que separen les sèries d'arcuacions i que arriben fins al sòcol situat en la part baixa dels murs.

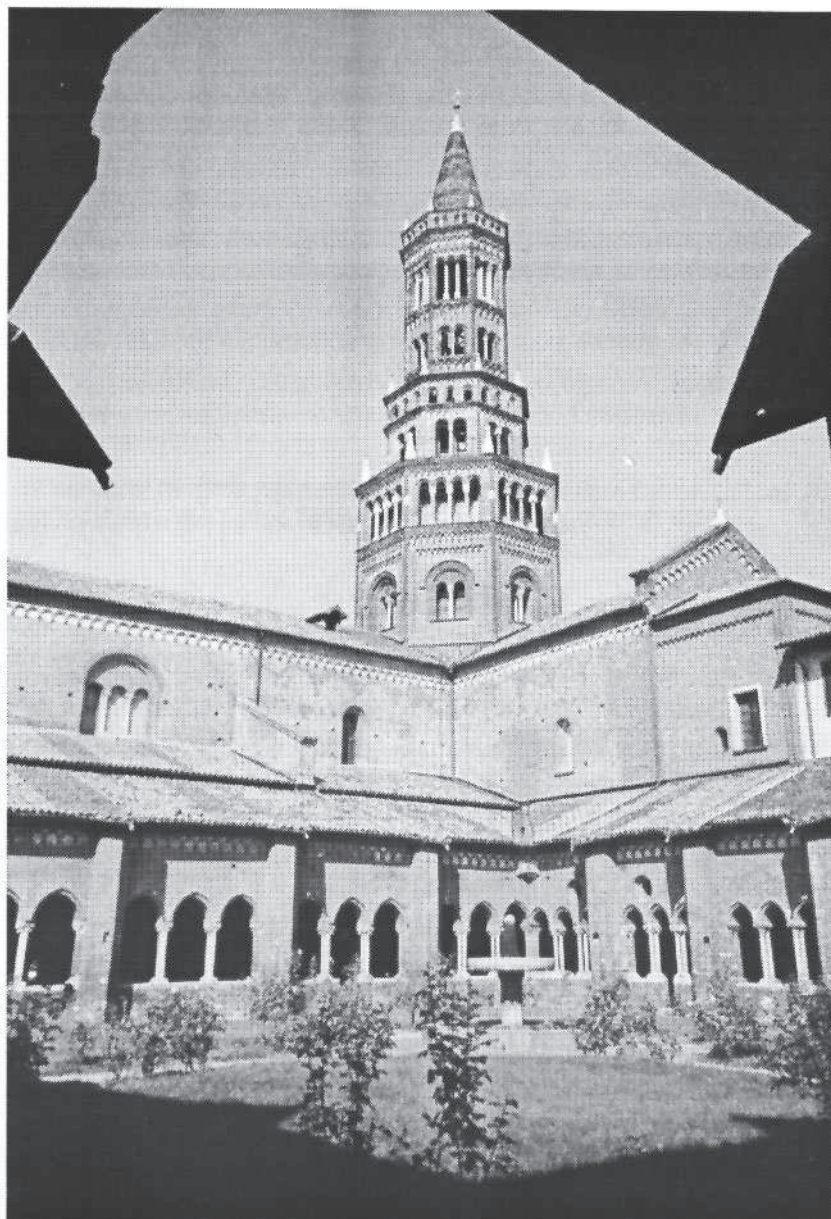
... Altres tipus de FRISOS de peces disposades en dents de serra o variants.

... Finestres cegues emmarcades per arquets (DE FORN).

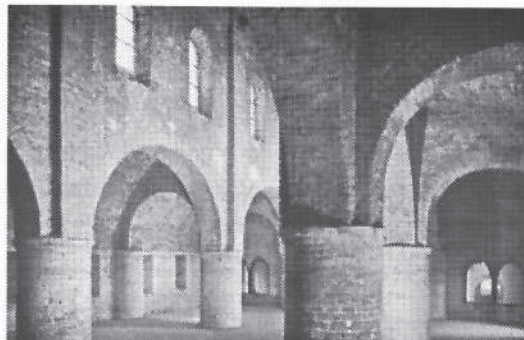
Església del castell de Cardona.

Articles

Abadia de Chiaravalle - Milà (Llombardia)

Articles

Borgonya

En la major part d'esglésies, aquestes ornamentacions només es troben en l'absis per la cara exterior, però en el romànic català del segle XI (el que precisament anomenem LLOMBARD) hi ha exemples amb els motius llombards disposats al llarg de les façanes, en els cimboris i molt especialment en els campanars.

Cal finalment recordar que encara que a Catalunya tota aquesta ornamentació mural es fa amb pedra, igual que la del propi mur o de naturalesa més toba per poder-la treballar més fàcilment, els models originals d'arcuacions, lesenes i frisos llombards es fan amb MAÓ CERÀMIC ("TOTXO") semblant als emprats actualment, però de majors dimensions.

Així ho hem vist en el nostre darrer viatge d'estiu, amb sorpresa per part d'alguns dels viatgers, per la gran abundància dels maons emprats en els edificis romànics visitats, i no tan sols en l'ornamentació sinó també en els propis murs, arcs i voltes que els constitueixen.

L'explicació d'aquest fet ens la donà el nostre excel·lent guia, l'Enrico. Aquest material de construcció, o millor dit, l'argila que és el seu principal component, es troba arreu de la Llombardia i, en canvi, la pedra cal anar a cercar-la lluny dels llocs on es vol ubicar.

Per part nostra se'ns ocorren dues raons més que explicarien també l'ús del maó en lloc de la pedra:

- 1) L'argila és un material plàstic, que permet enmotllar-la i obtenir així tota una sèrie de peces diferents en forma i grandària i que faciliten força l'execució de la decoració mural.
- 2) El maó ceràmic té un pes específic inferior al de la pedra i, per tant, el pes de les grans masses d'obra que constitueixen les voltes, els murs o les pilastres, serà també menor amb els avantatges de facilitat constructiva que això representa.

CRÒNICA

Com cada any durant els mesos de novembre i desembre s'ha dut a terme el Curs de Cultura Medieval que en aquesta última edició s'ha dedicat a "**Catalunya a l'entorn de l'any mil**".

El Curs constà de quatre conferències i dues sortides complementàries. Les Conferències tractaren el tema des de diversos angles:

El Naixement de Catalunya, a càrrec de Rafael Català: fou una lliçó històrica, altament didàctica, que ens situà a l'època esmentada, i que fou seguida per tots els participants amb gran interès.

Història de l'Església. Cluny. Anà fou a càrrec d'Antoni Pladevall, que amb el seu mestratge ens parlà de la influència de l'església i del seu poder polític i religiós.

De L'arquitectura civil, castells i fronteres, ens en parlà l'historiador Andreu Galera, que ens apropà el tema fins a les nostres comarques més properes.

Com a cloenda, la doctora Anna Orriols dissertà sobre L'Art religiós a la Catalunya de l'entorn de l'any mil, i fou, com ja ens té acostumats, un plaer escoltar-la i veure amb diapositives l'art, a voltes excepcional, que es va crear en èpoques tan reculades.

La valoració global del curset fou molt positiva. Hi assistiren uns 80 inscrits que seguiren les quatre conferències i les dues excursions amb un gran interès.

Conferència del Dr. Antoni Pladevall que versà sobre l'Església, la seva història i una clara aproximació a Cluny.

Crònica d'Activitats

S'entregà a tots els participants un dossier amb un material seleccionat acuradament per tal de complementar els temes tractats.

En acabar el curs també s'entregà a tots els inscrits una medalla commemorativa del curs, on hi ha representat un fragment de la llinda de Sant Genís de Fontanes a la Catalunya Nord.

La sala de conferències del Montepio de Conductors aplegà un any més el curs de Cultura Medieval. Un nombre proper al centenar de persones el va seguir durant les quatre conferències portades a terme.

El diumenge 11 de novembre, en una sortida matinal, visitarem el castell de Sant Mateu de Bages que actualment està en procés d'excavació. La visita fou comentada per David Olivares, arqueòleg, qui ens en féu una llarga explicació tant dels castells com del seu entorn, on també hi ha altres jaciments arqueològics.

El dia 18 de novembre es viatjà fins a la comarca del Conflent on visitarem Sant Miquel de Cuixà, Sant Genís de Fontanes i Sant Andreu de Sureda. Ens féu de guia la companya de junta, doctora Anna Orriols. Així gaudirem una vegada més, i aquesta vegada "in situ", de les seves explicacions que aclareixen els diversos aspectes que sobre l'art d'aquest període encara resten obscurs.

En l'excursió, que hi participaren també els Amics de la Seu, erem un total de cent participants.

Crònica d'Activitats

Sant Miquel de Cuixà

Dos autocars van caldre per traslladar el nombre de 110 persones que s'havien inscrit per a l'excursió a Cuixà, dins els actes del Curs de Cultura Medieval 2001

El 24 de desembre, com ja és habitual, celebrarem la Missa del Gall en una església romànica de la nostra comarca. Enguany el lloc escollit fou la capella de Sant Jaume del Comdals, al terme municipal de Manresa.

És una petita església d'una nau, amb absis semicircular, força ben conservada. En temps moderns fou ampliada per tal de donar cabuda als feligresos del veí barri dels Comdals.

Tot i les baixes temperatures i la nevada, s'hi van aplegar un total de 150 persones entre socis i amics. Ens hi acompanyaren com sempre els amics cantaires, el director en Pasqual Pinyot i el grup del Centre Excursionista Montserrat. Oficià la Missa Mn. Josep Torras. En acabar, al costat d'un bon foc, entre nades, coca i un tragueta de mistela, tothom expresava els bons desitjos de Bones Festes i un pròsper any 2002.

PREMI EXCURSIONISME 2001 A UN LLIBRE SOBRE JONCADELLA

Carme Torras

Dins el marc dels Premis Lacetània, el Centre Excursionista de la Comarca de Bages patrocina el **Premi Excursionisme** que s'atorga a un dels treballs que presenta alguna innovació en l'estudi de la comarca, ja sigui de caire geogràfic, excursionista o monumental.

Enguany, el guardó ha estat atorgat a l'estudi **El santuari de la Mare de Déu de Joncadella**, del qual és autor el nostre consoci i directiu en **Francesc Villegas i Martínez**.

L'obra premiada recull la història d'aquesta església-santuari, antiga parròquia, on es venera la Patrona del Pla de Bages i de les masies del seu entorn. Tracta també de la devoció comarcal envers la Verge de Joncadella i de les successives etapes i vicissituds que ha tingut el santuari al llarg de la seva història mil·lenària. Recull també els pocs vestigis del període romànic que conserva la construcció, i ofereix diverses imatges de la talla de fusta de la Mare de Déu antiga, romànicogòtica.

Santuari
de
Joncadella

DINAR DEL SOCI I PREMIS CAPITELL I CARREU 2001

El passat diumenge dia, 16 de desembre del 2001, va tenir lloc el tradicional Dinar del Soci que anualment organitza la nostra Entitat, i que enguany vàrem celebrar a l'escola d'Hostaleria Joviat.

L'acte va comptar amb l'assistència d'un centenar de persones, socis i amics de l'Entitat, i també amb la presència del Sr. Ramon Fontdevila, Regidor de Cultura de l'Ajuntament de Manresa, el qual va fer entrega, un cop finalitzat el Dinar, del Premi Capitell.

A la foto, el regidor de cultura Ramon Fontdevila fent lliurament del Premi Capitell a l'arquitecte i restaurador F. Xavier Asarta

Crònica d'Activitats

Aquest Premi, la nostra Entitat el lliura a una persona o un grup de persones, que facin una destacada labor en la defensa i la divulgació de l'art romànic i de la cultura medieval en general.

Enguany el *Premi Capitel·l*, s'ha lliurat al Sr. **Francesc Xavier Asarta**, arquitecte, per la seva destacada labor en el nou Pla Director de la Seu de Manresa.

Moment en que Josep M. Font rep de mans del president Sr. Castells el premi Carreu.

D'altra banda, el *Premi Carreu*, ha recaigut en la persona de l'estimat amic i membre de Junta, en **Josep Maria Font**, el qual recollí l'esmentat premi de mans del Sr. Enric Castells, president de l'Entitat.

A tots ells, moltes gràcies.

NECROLÒGICA

El passat mes de desembre ens va deixar definitivament el nostre consoci Joan Pahissa i Capell, de Molins de Rei.

Joan Pahissa era soci de l' Entitat des de l'any 1987, i havia col.laborat en diverses ocasions en les nostres activitats com audiovisuals i pasades de diapositives del qual n'era l'autor.

Un d'aquells fou "La Veu de les Pedres", audiovisual sobre el romànic del Baix Llobregat, que era la seva comarca i n'era un gran coneixedor. Va ser presentat públicament a la sala de conferències de la Caixa, a Manresa. També presentà algunes exposicions de fotografies sobre el romànic de Catalunya, i especialment fou el promotor de l'exposició de maquetes d'edificis romànics de Catalunya, obra del seu fill Miquel Pahissa.

Des de les pàgines del nostre butlletí volem manifestar el nostre condol a la seva família, especialment al seu fill Miquel. Descansi en pau

Peu de foto: Joan Pahissa (el segon per la dreta) i el seu fill Miquel (segon per l'esquerra), el dia de la inauguració de l'exposició de fotografies i maquetes de romànic, que fou exhibida a una sala de les Galeries Olimpia el gener del 1994.

NOTÍCIES I LLIBRES

Francesc Villegas i Martínez

MISSA DEL GALL ALS COMDALS

La missa del Gall de l'entitat, celebrada enguany a Sant Jaume dels Comdals, va fer descobrir a molts dels assistents aquesta església romànica del segle XII, un dels pocs vestigis d'aquest art que tenim a la ciutat. Aquest edifici és molt poc conegut dels manresans per estar tancat dins el clos d'una propietat particular, però caldria, juntament amb els veïns de la barriada dels Comdals, la seva reivindicació per aconseguir una restauració definitiva.

Després d'efectuada una segona excavació definitiva, l'Ajuntament de Súria recuperarà la deteriorada torre de la Pobla. En una primera etapa, l'objectiu del consistori es fer una consolidació d'urgència al monument, torre datada com de finals del segle XI, i d'una construcció annexa del segle XII. Més tard, amb els recursos necessaris, museïtzar el conjunt i explotar-lo cultural i turísticament. Aquesta construcció medieval, excavada per Arqueociència, va estar en ús almenys fins al segle XIV.

ELS DUCS I CARDONA

En la visita que féu a la població en el mes de novembre l'actual duquesa de Cardona, Sra. Casilda-Ghisla Guerrero-Burgos y Fernández de Córdoba, va oferir el compromís de retornar a la vila els documents guardats pels seus avantpasats. La història de la important família dels Cardona, que arrenca del segle X, quan arribi serà incorporada al nou local de l'arxiu que l'Ajuntament projecta instal·lar al Palau Graells. Entretant, el Centre de Restauració de Béns Mobles de la Generalitat de Catalunya està restaurant les pintures gòtiques de caire militar que varen trobar-se darrerament en l'edifici.

AVINYÓ

El mes d'octubre s'inauguraren les diverses obres de millora que en els darrers temps s'han fet al temple parroquial d'Avinyó, deixant a la vista diverses parets de pedres velles.

SANT BENET DE BAGES

Fruit de la col·laboració entre la Diputació de Barcelona i l'Ajuntament de Sant Fruitós de Bages, s'ha portat a terme recentment la senyalització del camí de Sant Benet de Bages, posant en diversos llocs senyals molt

Notícies

respectuosos amb el medi ambient, i també un plafó davant el monestir que explica els trets més interessants de la seva història. Actualment, aquest monument resta tancat al públic, a l'espera de la restauració definitiva que ha d'impulsar la Caixa de Manresa, segons el projecte del Pla Director que ha elaborat l'arquitecte manresà Sr. Josep M. Esquiús. També recentment s'han acabat les obres del nou accés a Sant Benet des de la carretera de Torroella i les millores en el camí.

RESTAURACIONS AL TERME DE SANT MATEU

Després de la neteja i consolidació feta pels veïns de Camps de la seva antiga església parroquial, els ajuntaments de Sant Mateu de Bages i Fonollosa han signat un conveni amb la Diputació de Barcelona, dins el programa Xarxa Barcelona Municipis de Qualitat, per tal de rebre ajuts destinats a la restauració de monuments. Una primera aportació de 27 milions anirà destinada al conjunt monumental romànic de Coaner, on hi ha l'església del segle XI i la torre-castell. Altres 20 milions aniran destinats al conjunt monumental de les torres de Fals, per consolidar l'església de Sant Vicenç del castell de Fals.

En la visita que organitzarem al castell de Sant Mateu o de les Planes feta amb motiu del Curs de Cultura Medieval dedicat a "Catalunya a l'entorn de l'any mil", poguérem apreciar quasi en la seva totalitat el perímetre i les diverses estances ja excavades d'aquest conjunt arqueològic, així com dos fragments de la base de la torre circular romànica que tenia bastida a l'interior.

GOIGS

El mes de desembre, dins els actes de la Festa de la Mare de Déu de l'Esperança que celebra el poble de Fals, fou presentada una nova edició dels **Goigs en alabança de Nostra Senyora del Grau**. La nova publicació incorpora unes notes històriques de Lluís Solernou i Francesc Villegas sobre aquesta ermita preromànica i romànica i, per primer cop, la música de la melodia popular d'aquets goigs, recollida pel també consoci nostre i musicòleg, Ignasi Torras.

ASSEMBLEA D'ESTUDIOSOS

La 44ª Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos que enguany es féu els dies 20 i 21 d'octubre a Sant Vicenç de Castellet, aplegà un bon seguit de persones que analitzaren diversos aspectes de la comarca de Bages i, especialment, els relacionats amb el riu Llobregat, tema que era l'eix central de la trobada.

Dimecres
13 Febrer

INAUGURACIÓ EXPOSICIÓ «ICONES DEL MÓN»

Hora i lloc: 20:30h / **SALA GÒTICA DE LA SEU DE MANRESA** / Baixada de la Seu, 3

Divendres
1 Març

CONFERÈNCIA «UNA APROXIMACIÓ A LA GARROTXA»

Hora i lloc: 20:30h / **MONTEPIO DE CONDUCTORS** / Plaça Sant Jordi, 1 de Manresa

A càrrec: **Sr. FRANCESC GASOL**, llicenciat en geografia.

Divendres
3 Març

SORTIDA «LA GARROTXA» (Amb autocar, un dia)

Visites: Besalú (centre històric), Santa Pau, Olot, ...

Hora i lloc: 07:00h / **PLAÇA INFANTS DE MANRESA**

Divendres
8 Març

CONFERÈNCIA «VIC, DELS ORÍGENS A L'EDAT MITJANA»

Hora i lloc: 20:30h / **MONTEPIO DE CONDUCTORS** / Plaça Sant Jordi, 1 de Manresa

A càrrec: **Sr. RAMÓN RIAL**, historiador.

Diumenge
10 Març

MATINAL «VIC» (Amb autocar, un matí)

Visites: Centre històric de Vic, Ajuntament, Catedral, ... (visita guiada)

Hora i lloc: 08:00h / **PLAÇA INFANTS DE MANRESA**

16 i 17 Febrer

VISITES GUIADES PER LA MANRESA ANTIGA

Horaris: De 11:00h a 13:00h i de 17:00h a 20:00h

Visites: **ARQUITECTURA DE LA SEU, ELS RETAULES, EL CLAUSTRE I EL MUSEU, LAPIDARI, EL MUSEU DE LA SEU, EL CARRER DEL BALÇ, LA CAPELLA DE SANT IGNASI MALALT, LA CAPELLA DEL POU I EL POU DE LA GALLINA.**

23 Febrer

VISITA «EL PONT NOU DE BERENGUER DE MONTAGUT»

Hora i lloc: 12:00h, al PONT NOU / Pel costat del cementiri municipal

Explicació: a càrrec del **Sr. MARC TORRAS**, historiador i arxiver.